

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

MODERN PROFESSIONAL TRAINING TRENDS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE INFORMATION SOCIETY

У статті окреслено сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства. Здійснено аналіз досліджень науковців щодо проблеми підготовки майбутніх спеціалістів до використання сучасних інформаційних технологій. Всебічно розглянуті визначення поняття «професійна підготовка до використання інформаційно-комп'ютерних технологій». Пропонується структура процесу формування професійної готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Були запропоновані процеси та рівні професійної готовності майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: професійна готовність, навчання іноземних мов, інформаційні технології, професійна підготовка, інформаційне суспільство.

В статье определяются современные тенденции профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационного общества. Осуществляется анализ исследований ученых по проблеме подготовки будущих специалистов к использованию современных информационных технологий. Всесторонне рассмотрены определения понятия «профессиональная подготовка к использованию информационно-компьютерных техно-

логий». Предлагается структура процесса формирования профессиональной готовности будущих учителей иностранных языков к использованию информационных технологий в контексте профессиональной подготовки будущего учителя иностранных языков. Были предложены процессы и уровни профессиональной готовности будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: профессиональная готовность, обучения иностранным языкам, информационные технологии, профессиональная подготовка, информационное общество.

The article defines the current trends in professional training of future teachers of foreign languages in the conditions of the information society. The scientists research analysis on the problem of preparing future specialists to the use of modern information technologies. The definition of the concept of "professional training for the use of information and computer technologies" is comprehensively considered. The structure of the process of formation of professional readiness of future teachers of foreign languages for the use of information technologies in the context of professional training of a future teacher of foreign languages is offered. Processes and levels of professional readiness of future teachers of a foreign language were offered.

Key words: professional readiness, learning foreign languages, information technology, vocational training, information society.

УДК 378.14

Власюк О.А.,

аспірант кафедри професійної освіти
Житомирського державного
університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні тенденції в розвитку мовної освіти на початку XXI століття передбачають міжнародну інтеграцію в оновленні цілей і змісту навчання та вивчення іноземних мов у середніх і вищих навчальних закладах. Європеїзація мовної освіти як один із напрямків удосконалення української освітньої системи висуває високі вимоги до тих, хто навчає, і до тих, хто навчається, оскільки має установку на підготовку фахівців нової генерації, здатних до активного життя в умовах плюрилінгвізму і полілогу культур. Цим пояснюється факт надання статусу пріоритетної галузі професійній освіті майбутнього вчителя іноземних мов [4].

Суспільство XXI століття знаходиться на якісно новому етапі свого розвитку, відмінною рисою якого є значне підвищення ролі інформаційних процесів, створення глобального інформаційного простору. Інформація в інформаційному суспільстві виходить на передній план, а здатність накопичувати знання та використовувати їх для розв'язання складних завдань стає особливо важливою та вимагає від майбутнього фахівця формування вмінь ефективної роботи з інформацією: знаходити та відбирати потрібну інформацію,

аналізувати та оцінювати її, робити обґрунтовані висновки та приймати виважені рішення. Процес реформування сучасної вищої школи повною мірою стосується і мовної освіти. Зміна пріоритетів у стратегічних напрямках розвитку іншомовної освіти в європейській та світовій спільнотах значною мірою вплинули на характер і зміст професійної підготовки вчителів іноземної мови в Україні та знаходить своє відображення в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), програмі «Вчитель», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, орієнтованих на розв'язання завдань реформування національної системи освіти та її поступової інтеграції до європейського міжнародного освітнього простору. Одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування умінь, які дозволяють вистояти під натиском інформації, володіти відповідною особистісною спрямованістю, бути здатним самостійно приймати рішення на основі власної системи знань та досвіду [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах України на різних етапах її розвитку досліджували

вітчизняні науковці Ю. Гончарук, О. Коваленко, О. Мисечко, О. Околович, І. Соколова, О. Троценко та ін. Проте означені напрацювання дослідників частково торкаються професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України кінця ХХ століття.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні навчання іноземних мов визначається одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, тому постає питання про підвищення рівня підготовки вчителів іноземної мови. Існуючі дослідження з проблеми формування готовності педагога до інноваційної діяльності носять фрагментарний характер. Зокрема, не розроблено концептуальні й технологічні положення розвитку змісту, процедури та критеріїв визначення рівнів готовності майбутнього педагога до роботи в умовах інновацій. Розв'язання означеної проблеми, на наш погляд, вимагає створення нової моделі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності у вигляді науково-методичної системи, спрямованої на врахування концептуальних та організаційно-методичних аспектів підготовки студента до нововведень. Принагідно зазначимо, що вирішенню важливих питань професійного становлення майбутніх учителів сприяють дослідження сучасних науковців: Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Лугового, Н. Нічкало, В. Майбороди, О. Пехоти, Н. Протасової; психологічні: І. Бех, Л. Божович, В. Бочелюк, О. Ветохова, Ю. Власенко, С. Занюк, Г. Костюк, І. Кукуленко-Лук'янець, Р. Немова, Т. Яценко. Висвітленню окремих питань формування готовності педагогів до професійної діяльності присвятили дисертаційні дослідження К. Баханов, І. Богданова, О. Волошенко, І. Гавриш, А. Линенко, О. Савченко. Над проблемами готовності до професійної діяльності працюють такі зарубіжні вчені: К. Ангеловські, Є. Васильєва, Д. Гопкінз, Л. Кандибович, М. Кларин, Н. Кузьміна, Н. Лапін, В. Лопашин, В. Мануйлов, О. Пригожин, А. Пуні, Т. Савочкіна, Б. Сазонов, В. Сластьонін, С. Смірнов, Н. Сорокіна, І. Степанов, Є. Трофимов, В. Шукшунов, П. Щедровицький, Н. Юсуфбекова. У своєму дослідженні ми спираємося на особистісно орієнтований, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підходи до підготовки вчителя іноземної мови як суб'єкта навчально-виховної роботи Л. Байдурова, І. Бім, Н. Бориско, Т. Дмитренко, С. Негневицька, С. Ніколаєва, Є. Пассов, Є. Полат, Л. Румянцева, П. Сердюков, В. Серіков, І. Якиманська; технологічні аспекти підготовки вчителя А. Алексюк, В. Беспалько, П. Гальперін, П. Гусак, М. Кларін, О. Мороз, І. Смолюк, А. Юцявічене; теоретичні моделі неперервної освіти Є. Барбіна, Б. Гершунський, І. Зязюн, О. Мерк, Н. Нічкало, В. Онушкін, С. Сисоєва.

Проблемі формування інноваційної компетентності майбутніх учителів присвячена досить велика кількість наукових розробок, в яких розглядаються різні аспекти: вивчення психологічної готовності педагогів до нововведень (Л. Максименко); проблеми психолого-педагогічної підготовки вчителя до інноваційної діяльності (Н. Клокар, О. Козлова, О. Попова), створення спеціальної системи підвищення кваліфікації, що сприяє цілеспрямованому формуванню готовності керівників і педагогів до здійснення інноваційної діяльності (О. Козлова, Є. Макагон); роль неперервної та післядипломної освіти для готовності прийняття нововведень учителем, його творчого вдосконалення, підвищення фахового рівня (В. Бондар, І. Зязюн).

На жаль, далеко не всі випускники педагогічних ВНЗ, зокрема факультетів, які готують учителів іноземних мов, володіють основними професійними вміннями та компетентностями, що враховують види людської діяльності (інтелектуально-знанцевими, творчо-інноваційними, ціннісно-орієнтаційними, діалого(консенсусно)-комунікаційними та художньо-творчими [7]), в тій мірі, яка дозволяє їм керувати навчальним процесом і обирати правильне рішення в різних ситуаціях педагогічного спілкування. Актуальним залишається підвищення рівня практичної підготовки випускників ВНЗ, адже загальним критерієм оцінки якості освіти продовжує бути здатність випускників виконувати практичну діяльність у відповідній професії [10]. Тому комплексне реформування системи освіти, яке відбувається в Україні, потребує всебічного і ґрунтовного перегляду та удосконалення педагогічної освіти. Вища школа повинна здійснювати підготовку конкурентоспроможного фахівця, якісними характеристиками якого є: розвинутий інтелект, культура наукового мислення, здатність до культуротворчого діалогу, стійка цілісна орієнтація на творчу самореалізацію і саморозвиток у наукоємному, інтелектуальному, культуроємному освітньому просторі [8]. У зв'язку з цим видається необхідним уточнити завдання підготовки майбутніх вчителів з різних галузей знань, зокрема і вчителів іноземної мови, та удосконалити структуру освіти, систему управління нею, зміст навчально-виховного процесу, підвищити соціальний статус вчителя.

Мета статті – описати сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Професійно-педагогічний компонент підготовки передбачає формування комунікативної, методичної і педагогічної компетентності на основі варіативності сучасних концепцій, методик і технологій навчання іноземним мовам з урахуванням індивідуальних потреб студентів і регіону в цілому.

В умовах розвиваючого навчання формування комунікативної компетентності майбутнього

фахівця вимагає оновлення змісту навчальних програм у розрізі використання активних форм роботи з англійської мови та методики її викладання. Методична компетентність включає усвідомлення студентами своєї професійної діяльності на теоретичному рівні (бачення закономірностей своєї діяльності), а також модель переходу теорії в педагогічну практику. Проте в реальному житті другий компонент методичної компетентності недостатньо розроблений. Доцільним вважаємо включити інтеграційні курси з педагогіки та методики викладання іноземних мов, що наближають іноземну мову як навчальну дисципліну до умов професійної діяльності в житті, перед залученням студентів до практики в школі.

Особистісно-психологічний компонент підготовки являє собою вироблення самооцінки та усвідомлення необхідності саморозвитку і самоосвіти як неодмінних умов для становлення самостійної творчої особистості. Це дозволить сформулювати позитивно-критичну позицію по відношенню до запропонованого різноманіття змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання в умовах розвитку інформаційного суспільства. Це можливо здійснити за допомогою самостійної роботи у відео- і комп'ютерних класах [6].

Отже, згідно із вказаною моделлю професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов учитель повинен володіти іноземною мовою як:

- засобом спілкування;
- об'єктом навчання;
- інструментом навчання і педагогічного спілкування, що передбачає певний рівень сформованості різних методичних умінь.

Абсолютно очевидно, що під час професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови слід врахувати такі чинники:

- готовність учителя до змін у системі освіти;
- готовність учитися все життя в системі безперервної педагогічної освіти;
- постійне вдосконалення білінгвальної комунікативної компетентності в усній і письмовій комунікації;
- використання іноземної мови в професійно-орієнтованому навчанні [12].

Важливе місце у формуванні пізнавальних мотивів, педагогічного мислення в майбутніх вчителів англійської мови посідають інтерактивні методи навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, що сприяє формуванню дидактичних знань і умінь студентів, виробленню цінностей, розвитку мотиваційної сфери майбутніх учителів [1].

Використання інтерактивних технологій допомагає певною мірою здолати труднощі та успішно виконати завдання, що об'єктивно постають перед

сучасною школою на шляху її реформування. Це стає можливим саме за допомогою сучасних методів, форм і засобів навчання, збалансоване використання яких у комплексі з традиційними допоможе досягти визначених освітніх цілей. Оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування передбачає формування таких умінь, які дозволили б учням будувати свої висловлювання відповідно до комунікативної мети, зумовленої умовами спілкування та правилами мовної поведінки [3].

Застосування інформаційних технологій (далі – ІТ) у навчанні іноземних мов має свою специфіку, яка визначається, з одного боку, дуже високою ефективністю електронних освітніх ресурсів, а з іншого – складностями освоєння вчителями іноземних мов засобів ІТ, використанням необхідного для ефективної роботи програмного забезпечення та доцільного вибору електронних ресурсів у сучасному потоці інформації.

Детальний розгляд інформатизації процесу навчання вказує на наявність взаємозв'язку між технічним забезпеченням навчальних закладів, комп'ютерним оснащенням та підготовкою кваліфікованих користувачів (викладачів, вчителів та студентів). Проте процес інформатизації вищої педагогічної освіти в Україні стримується тим, що:

- розроблення науково-педагогічних й методичних основ системи інформатизації відстає від розвитку ІТ;
- професорсько-викладацький склад ВПНЗ недостатньо підготовлений до використання ІТ;
- недостатній рівень мотивації до освоєння сучасних комп'ютерних технологій та їх використання у власній педагогічній діяльності;
- недостатній рівень розвитку системи координації та співробітництва ВПНЗ із технічними закладами під час розроблення програмного і методичного забезпечення для навчання іноземних мов;
- різноманітність та недостатня кількість комп'ютеризованої техніки у ВПНЗ (персональних комп'ютерів, сенсорних дощок, відеопроєкторів) [11].

Ми пропонуємо виокремити кілька напрямів розв'язання проблеми готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій на уроках як важливого складника професійної підготовки [9].

По-перше, необхідно розробити й упровадити динамічну та відкриту систему навчання ІТ майбутніх учителів іноземних мов. Навчання вчителів має не наздоганяти, а відбуватися одночасно з розвитком технологій – відкритість та динамічність системи навчання дозволить її коригувати, додаючи або вилучаючи компоненти відповідно до розвитку ІТ та початкового рівня навченості інформаційних технологій першокурсників.

По-друге, запровадження дворівневості процесу формування інформатичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у вищому

навчальному закладі. Перший з них (базовий), який має відбуватися на заняттях з основ інформатики, повинен бути спрямований на навчання студентів базовим загальним умінням використання комп'ютера, стандартного програмного забезпечення, необхідного для майбутньої професії вчителя.

Зміст занять майбутніх учителів іноземних мов має чітко співвідноситися з подальшими навчальними та професійними задачами. Метою є не лише техніка використання програмного забезпечення та пошуку ресурсів, але врахування загальноприйнятих правил та вимог під час створення власних розробок та виконання завдань.

По-третє, відомо, що ефективним методом навчання є зразок, тому в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов важливо власним прикладом демонструвати на заняттях можливості та варіанти застосування інформаційних технологій. Для цього необхідно забезпечити постійне підвищення кваліфікації викладацького складу в області інформаційних технологій; заохочувати студентів до підготовки проектів та виконання завдань за допомогою використання сучасних комп'ютерних програм та ресурсів; залучати студентів до підготовки та розробки електронного контенту з предмету вивчення; активно використовувати елементи дистанційного навчання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Другим рівнем підготовки до використання комп'ютерних технологій на уроці є практичний курс «Інформаційні технології у навчанні іноземних мов», в межах якого студенти вивчають сучасні програми та онлайн-ресурси, які є ефективними для навчання саме іноземних мов. По завершенні курсу студенти здають портфоліо власних розробок, електронного контенту, які є доцільними для подальшого застосування у практичній діяльності.

Важливим та підсумковим етапом формування готовності майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій є педагогічна практика, де студенти матимуть змогу реалізувати набуті знання у власній діяльності. Але й на цьому етапі може виникнути проблема.

– По-перше, без особливого заохочення студент може проігнорувати необхідність застосування комп'ютерних технологій на заняттях у школі. Варіантом вирішення проблеми може стати пункт «Реалізація інформаційно-комунікаційних технологій на уроці» серед критеріїв оцінювання проведення уроків студентом;

– Іншою проблемою на етапі практики може стати деяка нелогічність побудови навчальних планів підготовки бакалаврів. Більш ефективним та доцільним є викладання курсу «Інформаційні технології у навчанні іноземних мов» на третьому році підготовки, перед активною педагогічною практикою, замість четвертого року навчання, коли курс інформаційно-комунікаційних технологій у повному обсязі завершується після практики.

Таким чином, студенти матимуть можливість ознайомитись із сучасними комп'ютерними програмами і ресурсами, які є ефективними в навчанні іноземних мов та, відповідно, спробувати застосувати їх (рис. 1).

У відповідності до рівнів процесу підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання комп'ютерних технологій на уроці опишемо компетентності майбутнього спеціаліста відповідно до кожного рівня. Так, наприклад, М. Бовтенко [2] на основі опрацювання наукових робіт зарубіжних авторів щодо виділення рівнів комп'ютерної (інформаційної) компетенції вчителя іноземних мов виділяє три рівні у підготовці вчителя іноземних мов до використання ІТ:

– базовий (учитель володіє певними вміннями в галузі комп'ютерних технологій для організації

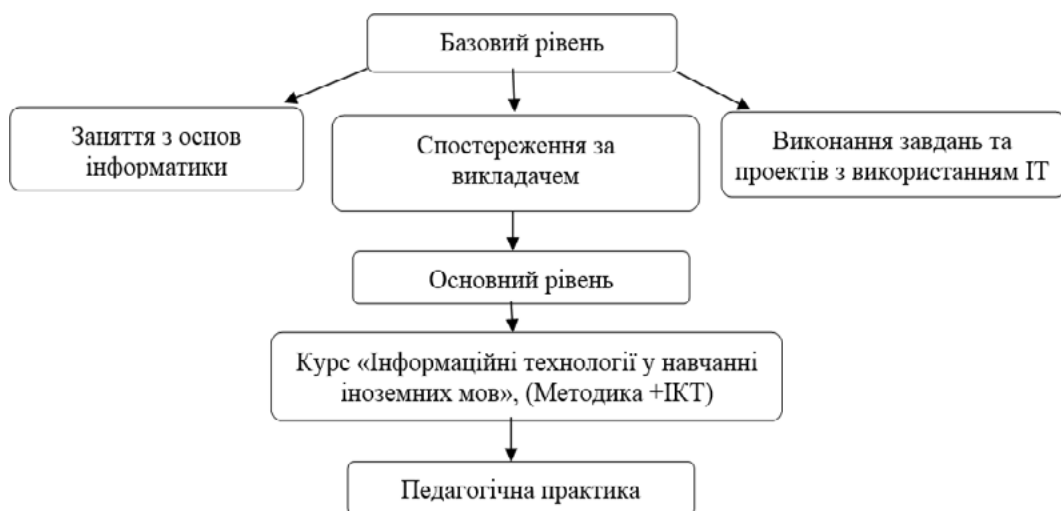

Рис. 1. Процес формування професійної готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання комп'ютерних технологій

Таблиця 1

Рівні професійної готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання ІКТ

Пошук та відбір ІКТ	Представлення інформації	Використання комп'ютера та програмного забезпечення
Базовий		
Студент використовує за зразком засоби опрацювання інформації; знаходить електронні ресурси для навчання ІМ, має уявлення про сучасні інформаційні системи у сфері іноземних мов	Має уявлення та вміння структуруції і логічного подання матеріалу відповідно до заданої системи	Уміння за зразком створювати вправи для навчання ІМ за допомогою комп'ютерних програм та інтернет-ресурсів.
Основний		
Вміння самостійно обирати та використовувати засоби опрацювання інформації; електронні ресурси для навчання ІМ сучасні інформаційні системи у сфері іноземних мов	Вміння самостійно обирати найбільш доцільні види та способи структуруції матеріалу	Уміння самостійно обирати необхідні комп'ютерні програми та інтернет-ресурси для створення вправ.
Творчий		
Комплексне творче вміння обирати та використовувати засоби опрацювання інформації; електронні ресурси для навчання ІМ сучасні інформаційні системи у сфері іноземних мов	Здатність творчого представлення інформації, високий рівень використання презентацій, засобів концептуальної візуалізації, графіків, діаграм	Уміння самостійно обирати необхідні комп'ютерні програми та інтернет-ресурси для створення вправ, використовуючи нестандартні ідеї та рішення

власної діяльності та підготовки до занять, проте не використовує ІТ безпосередньо на уроках);

– основний (передбачає наявність теоретичної підготовки в галузі лінгводидактики, що вивчає теорію та практику використання комп'ютерів у навчанні іноземної мови та вміння працювати з комплексом засобів, що застосовуються у навчанні мови);

– рівень поглибленої підготовки (орієнтований на вчителів-методистів, які повинні виступати в ролі організаторів та координаторів процесу використання ІТ у навчанні учнів іноземної мови).

Л. Морська виділяє чотири рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності:

- 1) ознайомчий (ввідний, вступний);
- 2) репродуктивний;
- 3) продуктивний;
- 4) творчий [9].

На основі вивчених матеріалів та з власного досвіду роботи в педагогічному університеті виділимо певні рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання ІКТ та опишемо знання і вміння студентів, які передбачаються за критеріями пошуку та відбору інформаційно-комунікаційних технологій, здатності до представлення інформації та використання комп'ютера і програмного забезпечення.

Висновки. Необхідною складовою частиною фахової підготовки сучасного вчителя є його фахова ІТ-готовність, яка базується на інформатичній компетентності. Її формування можливе за умови впровадження системи навчання майбутнього вчителя професійній діяльності в сучасному інформатизованому навчальному середовищі.

Забезпечення професійної готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інфор-

маційних технологій на уроці здійснюється шляхом запровадження на рівні закладу вищої педагогічної освіти системи заходів, спрямованих на підвищення ІТ-компетентності викладачів дисциплін відповідного профілю, викладання відповідної дисципліни з використання інформаційних технологій у навчанні іноземних мов. Для того, щоб забезпечити ефективне формування професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій, необхідним є створення відповідної системи та етапів навчання студентів, починаючи з першого року навчання.

Процес формування професійної готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій складається з певних рівнів, які є взаємопов'язаними. Кожен наступний базується на попередньому і характеризується володінням студентами необхідними знаннями та навичками для ефективної організації уроку іноземної мови з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бернвальдт Т. Формування мотивації навчальної діяльності майбутніх учителів в умовах сьогодення. *Рідна школа*. 2011. № 11. С. 60–64.
2. Бовтенко М.А. Компьютерная лингводидактика: учебное пособие. М.: Флинта: Наука, 2005. 216 с.
3. Вєтохов О.М. Актуальні питання комунікативного навчання іноземних мов. *Педагогіка і психологія*. 2006 р. № 1. С. 91.
4. Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейських вимог. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8453/97/>.
5. Карпенко Є.М. Технології формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іно-

земних мов у контексті професійної підготовки у ВНЗ.
URL: <http://www.nniif.org.ua/File/12kemtfi.pdf>.

6. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / О.О. Біла, Т.Р. Гуменникова, Н.В. Кічук та ін.; наук. ред. Н.В. Кічук. Ізмаїл: ІДГУ, 2007. 236 с.

7. Луговий В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України*. К.: Гнозис, 2009. № 3. Дод. 1. С. 8–14.

8. Мирончук Н.М. Кваліфікаційні вимоги до викладачів вищих навчальних закладів як основа змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць. Вінниця; Київ, 2015. Вип. 82. С. 172–176.

9. Морська Л.І. Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. 243 с.

10. Репьев А.П. Псевдомаркетинг: схоластика и бюрократия. *Маркетинг и реклама*. 2008. № 3. С. 55–61.

11. Butler D. Barriers to adopting technology for teaching and learning. *Education quarterly*. 2002. № 2. P. 22–28.

12. Dudley-Evans T. Five Questions for LSP Teacher Training. *Teacher Education for LSP*; Eds. R. Howard, G. Brown. Frankfurt Lodge: Multilingual Matters Ltd., 1997. P. 58–67.